

De paranoïde persoonlijkheidsstoornis

1. Kenmerken paranoïde persoonlijkheidsstoornis
2. Hoe ontstaat een paranoïde persoonlijkheidsstoornis?
3. Hoe wordt een paranoïde persoonlijkheidsstoornis bij de Viersprong vastgesteld?
4. Officiële criteria paranoïde persoonlijkheidsstoornis (DMS-IV-TR)
5. Behandeling van de paranoïde persoonlijkheidsstoornis
6. Behandeling van de paranoïde persoonlijkheidsstoornis bij de Viersprong

1. Kenmerken paranoïde persoonlijkheidsstoornis

Het is voor iemand met een paranoïde persoonlijkheidsstoornis heel moeilijk om zich te ontspannen en open te staan in het contact met anderen. Mensen met deze stoornis zijn eigenlijk altijd angstig en op hun hoede, zelfs als ze iemand langer kennen. Ze zijn continu bezig met het inschatten van de situatie en kijken voortdurend 'de kat uit de boom'. Dit gedrag is beter te begrijpen wanneer we beseffen dat iemand met een paranoïde persoonlijkheid de innerlijke overtuiging heeft dat andere mensen niet te vertrouwen zijn.

Mensen met deze stoornis gaan gebukt onder de gedachte dat alles wat je over jezelf laat weten, tegen je gebruikt zal worden. Ze ontdekken vaak ook verborgen bedreigingen of beledigingen in wat andere mensen zeggen of doen. Mensen met een paranoïde persoonlijkheid zijn doorgaans ook erg kritisch en hebben veel tijd nodig om mensen te vergeven die hen, in hun ogen, beledigd of gekleineerd hebben. Ze kunnen op dit soort momenten ook ineens uit hun slof schieten. Dit alles kost veel energie en mensen met een paranoïde persoonlijkheidsstoornis zullen zich dan ook het meest op hun gemak voelen wanneer er niemand in de buurt is. Mensen die lijden aan deze stoornis hebben vaak een kleine vriendenkring en blijven vaker zonder partner dan anderen. Een relatie met iemand met een paranoïde persoonlijkheidsstoornis is meestal ook erg zwaar omdat de partner er vaak van verdacht wordt ontrouw te zijn. Zo kan het voorkomen dat iemand met een paranoïde persoonlijkheid zijn of haar verantwoordelijkheden (zoals werk) verwaarloost om de activiteiten van de partner te controleren. Door hun kritische en achterdochtige instelling is het voor mensen met een paranoïde persoonlijkheidsstoornis ook moeilijk om samen te werken. Ze zullen daarom vaker dan gemiddeld moeilijkheden ervaren in het functioneren op hun werk.

2. Hoe ontstaat een paranoïde persoonlijkheidsstoornis?

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat 0,4% tot 1,8% van de mensen uit de algemene bevolking deze stoornis heeft. Over het ontstaan van de stoornis is nog weinig bekend, omdat gedegen onderzoek hiernaar tot op heden ontbreekt. Een aantal onderzoeken laten wel zien dat meer mannen dan vrouwen de stoornis hebben en dat erfelijkheid een rol lijkt te spelen. Wanneer we naar oorzaken in de levensgebeurtenissen van mensen met een paranoïde persoonlijkheidsstoornis kijken, kunnen er voorzichtig een aantal genoemd worden. Zo kunnen kritiek en afwijzing van ouder(s), verwaarlozing, trauma's in de jeugd zoals emotioneel, seksueel- en lichamelijk geweld mede een aanzet zijn bij de ontwikkeling van een paranoïde persoonlijkheidsstoornis. Mensen met een paranoïde persoonlijkheid lijken in hun ontwikkeling te hebben geleerd dat (belangrijke) anderen niet te vertrouwen zijn, simpelweg omdat het ook niet veilig was. Deze overtuiging lijken ze ook later in hun leven te hebben vastgehouden en vertaald te hebben naar nieuwe, wel betrouwbare situaties waarin dit (logische) wantrouwen eigenlijk niet langer nodig was.

3. Hoe wordt een paranoïde persoonlijkheidsstoornis bij de Viersprong vastgesteld?

Mensen met een paranoïde persoonlijkheidsstoornis zullen zich niet snel aanmelden bij een zorginstelling als de Viersprong. Hulp zoeken is lastig, omdat, net als iedereen, ook hulpverleners niet te vertrouwen zijn en zij vaak de mening hebben niet ziek te zijn. Hulp accepteren is moeilijk, want mensen met een paranoïde persoonlijkheidsstoornis zijn er veelal van overtuigd dat alle informatie die je de ander geeft, tenslotte tegen je gebruikt zal worden. Dit laatste zal ook in de spreekkamer, tijdens een intake bijvoorbeeld, goed voelbaar zijn. Wanneer iemand zich bij een zorginstelling aanmeldt, zal de uiteindelijke diagnose van een persoonlijkheidsstoornis worden vastgesteld volgens de richtlijnen die binnen de geestelijke gezondheidszorg (GGZ) gelden. Op dit moment wordt binnen de GGZ voor de diagnose van persoonlijkheidsstoornissen gebruik gemaakt van de Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, in het kort de DSM IV-TR (*American Psychiatric Association [DSM-IV-TR], 2000*). Dit is internationaal gezien het meest gebruikte classificatiesysteem voor het vaststellen van persoonlijkheidsstoornissen. Binnen de Viersprong wordt hiervoor gebruik gemaakt van een interview dat de criteria van de DSM uitvraagt. Dit is de meest betrouwbare manier om

persoonlijkheidsstoornissen vast te stellen. Wanneer een paranoïde persoonlijkheidsstoornis wordt vastgesteld, past de problematiek in onderstaande omschrijving van de DSM-IV-TR. [Naar boven](#)

4. Officiële criteria paranoïde persoonlijkheidsstoornis (DMS-IV-TR)

A. Een diepgaand wantrouwen en achterdocht ten opzichte van anderen, waardoor hun beweegredenen worden geïnterpreteerd als kwaadwillig, beginnend in de vroege volwassenheid en tot uiting komend in diverse situaties, zoals blijkt uit vijf (of meer) van de volgende kenmerken:

- Vermoedt, zonder gegronde redenen, dat anderen hem of haar uitbuiten, schade berokkenen of bedriegen
- Wordt geheel gepreoccupeerd door ongerechtvaardigde twijfels aan de trouw of betrouwbaarheid van vrienden of collega's
- Neemt anderen met tegenzin in vertrouwen, op grond van de ongerechtvaardigde vrees dat de informatie op een kwaadaardige manier tegen hem of haar gebruikt zal worden
- Zoekt achter onschuldige opmerkingen of gebeurtenissen verborgen vernederingen en bedreigingen
- Is halsstarrig rancuneus, dat wil zeggen; vergeeft geen beledigingen, aangedaan onrecht of kleineringen
- Bespeurt kritiek, voor anderen niet duidelijk herkenbaar, op zijn of haar karakter of reputatie en reageert snel met woede of tegenaanval
- Is terugkerend achterdochtig, zonder rechtvaardiging, betreffende de trouw van de partner of echtgenoot.

B. Komt niet uitsluitend voor in het beloop van schizofrenie, een stemmingsstoornis met psychotische kenmerken of een andere psychotische stoornis en is niet het gevolg van de directe fysiologische effecten van een somatische aandoening.

5. Behandeling van de paranoïde persoonlijkheidsstoornis

Er is nog weinig onderzoek gedaan specifiek gericht op de behandeling van de paranoïde persoonlijkheidsstoornis en ook de werking van medicijnen bij paranoïde persoonlijkheidsstoornissen is nauwelijks onderzocht. Medicatie wordt voorgeschreven om symptomen die naast de persoonlijkheidsstoornis kunnen voorkomen te verlichten. Zoals kalmeringsmiddelen bij angst of antidepressiva bij een depressie bijvoorbeeld. Er lijkt enig bewijs te zijn voor het inzetten van psychotherapie bij deze stoornis. Uit recent onderzoek, kunnen we voorzichtig stellen dat mensen met een cluster A stoornis (waaronder de paranoïde persoonlijkheidsstoornis) vooral zouden kunnen profiteren van (dag)klinische psychotherapie. Patiënten uit deze studie ervoeren aan het eind van de behandeling aantoonbaar minder klachten en hadden meer plezier in hun leven dan voor de behandeling. Ook was er een meetbare vooruitgang in hun omgang met anderen zichtbaar. In hoeverre deze resultaten te vertalen zijn naar alle mensen met een paranoïde persoonlijkheidsstoornis valt nog te bezien. Toekomstig onderzoek zal moeten uitwijzen in hoeverre en op welke manier mensen met een paranoïde persoonlijkheidsstoornis van psychotherapie kunnen profiteren.

6. Behandeling van de paranoïde persoonlijkheidsstoornis bij de Viersprong

Doordat er in de wetenschap nog te weinig bekend is over een goede behandeling, hebben we bij de Viersprong nog geen passend behandelaanbod voor personen met een volledige paranoïde persoonlijkheidsstoornis. Toch komt het regelmatig voor dat mensen met een andere persoonlijkheidsstoornis (zoals bij borderline bijvoorbeeld) wantrouwend en achterdochtig zijn zoals dat ook bij mensen met een paranoïde persoonlijkheidsstoornis het geval is. Je zou kunnen zeggen dat ze dan trekjes van de paranoïde persoonlijkheid vertonen. De reden waarom zo iemand wantrouwend en achterdochtig is, is vaak wel anders dan bij iemand met een paranoïde persoonlijkheidsstoornis. De behandeling van het paranoïde gedrag wordt dan meegenomen in therapie. Afhankelijk van de aard van de persoonlijkheidsstoornis en de ernst van de problemen, wordt meestal een keuze gemaakt uit de volgende behandelprogramma's:

Schematherapie (ST)

Mentalization-Based Treatment (MBT)

Lees meer over deze behandelingen op www.deviersprong.nl

Of bel de Viersprong: **088 – 76 56 200**